

การศึกษาเปรียบเทียบหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซน

A COMPARATIVE STUDY OF AHIMSA IN THERAVĀDA BUDDHIST PHILOSOPHY AND JAIN PHILOSOPHY

พระชุตติพงศ์ สนต์จิตโต (งามดี)

พุทธศาสนคณาจารย์บัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาหลักอหิงสาในปรัชญาเซน และ (๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซน ผลการวิจัยพบว่า

หลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ หลักคำสอนเรื่องการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และอหิงสาเป็นหลักธรรมสำคัญของสัตบุรุษบัญญัติ ความไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก มี ๓ ประเภท คือ การไม่เบียดเบียนทางกาย การไม่เบียดเบียนทางวาจา และการไม่เบียดเบียนทางใจ และมีเกณฑ์ตัดสินได้แก่เจตนา ซึ่งมีหลักธรรมที่เกื้อกูลต่ออหิงสาได้แก่ เมตตา กรุณา อโหสยะ อภัยบาท สปักริสรธรรม ๗ และการประยุกต์ใช้หลักอหิงสา สามารถกระทำได้ในลักษณะของศีล คือการรักษากาย วาจา ใจ ให้สงบ และจัดเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานและในรูปแบบตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ของหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

หลักอหิงสาในปรัชญาเซน คือ การงดเว้นจากการประทุษร้ายสิ่งมีชีวิตแม้อยู่ในรูปที่เล็กที่สุด ทั้งที่สามารถมองเห็นได้ หรือมองไม่เห็น เพราะว่า สิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีวิญญาณทั้งสิ้นและเป็นวิถีแห่งการปฏิบัติต่อทุกสรรพสิ่งในทุกข์ บริบทของชีวิต ไม่ว่าจะโดยการกระทำ การพูด และการคิด และอหิงสาเป็นหลักธรรมสำคัญเป็นบรมธรรม เป็นแก่นแท้ เป็นคำสอนที่สำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนทั้งหมด มี ๓ ประเภท คือ การไม่เบียดเบียนทางกาย การไม่เบียดเบียนทางวาจา และการไม่เบียดเบียนทางใจ ซึ่งมีเกณฑ์ตัดสินคือ เจตนา และมีหลักธรรมที่เกื้อกูลต่ออหิงสาได้แก่ ทยา ความรัก, การรู้จักเอาใจเขาใส่ใจเราและเมตตา ซึ่งมีการประยุกต์ในแง่ ยติ, ธรรม, เพื่อการดำเนินชีวิตและสังคม ตลอดทั้งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การเปรียบเทียบหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซน นั้นจะพบความเหมือนและความแตกต่างคือว่า ในประเด็นเหมือนกันได้แก่ ด้านความหมาย ด้านประเภท ด้านเกณฑ์ตัดสิน ด้านหลักธรรมที่เกื้อกูลและด้านการประยุกต์ใช้หลักอหิงสา ส่วนในประเด็นที่แตกต่างกันคือ ด้านความสำคัญของหลักอหิงสานั้น พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าเป็นสัตบุรุษธรรมและเป็นส่วนหนึ่งของหลักมรรคมีองค์ ๘ และ

พุทธปรัชญาถือหลักความคิดเป็นหลักความสำคัญ แต่ในปรัชญาเซนโดยมองว่า อหิงสาเป็นบรมธรรม คือธรรมอันเป็นใหญ่สุดของคำสอนศาสนาเซน โดยยกย่องการปฏิบัติแบบอัสติกมถานูโยค และปรัชญาเซนถือหลักการกระทำเป็นหลักความสำคัญแต่สำหรับพุทธปรัชญาเถรวาทได้ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทานูโยค ประกอบไปด้วยปัญญาและดำเนินการด้วยทางสายกลางเท่านั้น ส่วนหลักการใหญ่ๆ แล้วพระพุทธศาสนากับศาสนาเซนก็แสดงหลักการมีความสอดคล้องกันอยู่

Abstract

This study has 3 objectives: (1) to study the principle of Ahimsa (nonviolence) in Theravada Buddhist philosophy, (2) to study the principle of Ahimsa (nonviolence) in Jain philosophy, and (3) to compare the principle of Ahimsa in Theravada Buddhist philosophy and the principle of Ahimsa in Jainism. The results showed the following.

Ahimsa in Theravada Buddhist philosophy is the doctrine of not hurting yourselves and others or non-violence. It is regarded as one of the key principles of the faithful provision for being a good person. There are 3 types of non-violence: 1) physical non-violence, 2) verbal non-violence, and 3) mental non-violence. The main criterion for judging non-violence is intension or the will and the Dhamma principles complementary to or supportive of non-violence include Metta (Loving-kindness), Karuna (Compassion), Adosa(Non-anger), Appayapada(Non-revenge), and Suppurisadhamma 7 (7 Principles of Dhamma for Good People). Ahimsa can be practiced in the manner of a sacrament or precept, that is, by controlling body, speech, and mind. This is considered basic ethical conduct. It can also be practiced in the manner of Majjimapatipada, The Middle Path or The Eightfold Path as ways of life.

Ahimsa in Jain philosophy is to refrain from doing harms or hurting all living things, even the smallest ones, visible and invisible, because they all have a soul. Ahimsa is a way of life that respects everything in every way, whether by action, speech, and thought. It is a key principle of nonviolence, the supreme Dharma, the essence of the teachings, and the most important teachings, divided into three types: 1) physical non-violence, 2) verbal non-violence, and 3) mental non-violence. The main criterion for judging non-violence is intension or the will and the Dhamma principles complementary to or supportive of non-violence include Dya, love, consideration or compassion, which can be practiced in the form of justice for life and society, including environmental protection.

By comparison, Ahimsa in Theravada Buddhist philosophy and Jain philosophy demonstrated both similarities and differences. Similarities showed in meaning, types, criterion, Dhamma or Dharma principles complementary to or supportive of practicing Ahimsa, and Ahimsa practices. Differences manifested in the importance of Ahimsa; Theravada Buddhist philosophy categorizes Ahimsa as Sattapurusdhamma or personal rules, a part of the Eightfold Path, where mind, moderation, and wisdom matter most; whereas in Jain philosophy, Ahimsa is the supreme Dharma, the essence of all teachings, and the most important aspect of all teachings, where action in the form of Attakilamathanuyoga or Self-Restraint is the key part. However, in the overall, both Theravada Buddhist philosophy and Jain philosophy are compatible and consistent.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นพระศาสดา ผู้ประกาศหลักสัจธรรมปรัชญาพระพุทธศาสนา ในท่ามกลางเจ้าลัทธินิกายในสมัยพุทธกาล ด้วยการตรัสรู้ที่เรียกว่า การบรรลุโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักสัจธรรมของพระพุทธองค์ได้เผยแผ่ไปทั่วทุกมุมโลก ทั้งนี้ด้วยท่าทีที่เป็น “ทางสายกลาง” ปรัชญาพระพุทธศาสนาเริ่มต้นจาก คำถามว่า อะไรคือปัญหาสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตมนุษย์ คำตอบคือ ปัญหาที่สำคัญของมนุษย์เราอยู่ที่ การแก้ไขชีวิตให้พ้นทุกข์

พระพุทธศาสนา มีหลักความไม่เบียดเบียน ปรากฏครั้งแรกในโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของอริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นหนทางแห่งการตรัสรู้ ทำให้เข้าถึงมรรคผลนิพพาน หลักพระพุทธศาสนา คือ (๑) ไม่ทำความชั่วทั้งปวง (๒) ทำความดี (๓) ชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว^๑ พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นศาสดาของ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เทพทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง เราก็มิได้เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมคือ เทวาทอยู่แน่แท้^๒ นี่คือนิพพานของเทพทั้งหลาย^๓

พระพุทธเจ้าทรงแสดงเทศนาในฐานะเป็นคำสอนทางศาสนาก็จริง แต่ในคำสอนนั้นก็มิมีแนวคิดทางปรัชญาแทรกอยู่ ศาสนาในอินเดียทั่วไปแยกไม่ออกจากปรัชญา ทั้งนี้เพราะคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ ไม่ได้เป็นที่ยอมรับของศาสนาฝ่ายนาสติกะ คือ พระพุทธศาสนาและศาสนาเชน การปะทะโต้แย้งทางความคิดระหว่างศาสนาพราหมณ์กับศาสนานาสติกะทำให้ปรัชญาพัฒนาในร่มธงของศาสนา ศาสนาแต่ละศาสนามุ่งเสนอคำสอนเกี่ยวกับโลกและชีวิตอย่างมีเหตุผล มีระบบ คำสอนเหล่านั้นได้สร้างโลกทัศน์ ให้กับศาสนิก โลกทัศน์ของชาวพุทธย่อมต่างจากโลกทัศน์ของพราหมณ์ โลกทัศน์นั้นแหละคือปรัชญา นักปรัชญาอินเดียเรียกว่า ทรรศนะ(Darsana) แปลว่า การหยั่งเห็นสัจธรรม (Vision of Truth) ทรรศนะนี้ก็คือโลกทัศน์นั่นเอง โลกทัศน์คือมุมมองชีวิตที่มนุษย์ใช้ตีความประสบการณ์เพื่อเลือกทางดำเนินชีวิต มนุษย์ทุกคนมีโลกทัศน์ด้วยกันทั้งนั้น

^๑ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๘/๓๔๑.

^๒ ส.ม.หา. (ไทย) ๑๙/๑๐๓๑/๕๕๑.

โลกทัศน์ของใครก็เป็นปรัชญาของคนนั้น โลกทัศน์ของชาวพุทธจึงเป็นพุทธปรัชญาพุทธปรัชญาที่เป็นแนวทางดำเนินชีวิตของชาวพุทธมีพระไตรปิฎกเป็นแม่แบบ^๓

หลักอหิงสาของปรัชญาเซน พระมหาวิระตอบว่า ในบรรดาคำสอนของเราทั้งหมดอหิงสา จัดเป็นหลักธรรมที่สำคัญของเซน ในแง่หลักการอหิงสาเป็นบรมธรรมคือเป็นที่อันยิ่งเหนือกว่าธรรมหรือคำสอนอื่นใด เพราะเมื่อมนุษย์ตั้งอยู่ในความเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นแล้วสังคมจะเกิดสันติสุข อหิงสາหมายถึงการไม่ทำร้ายชีวิต ไม่ว่าจะโดยการคิด การพูด และการกระทำ หลักการอหิงสาที่แท้จริงควรหมายถึงเสรีภาพโดยสมบูรณ์จากเจตจำนงแต่เป็นการแบ่งปันความรักไปสู่ทุกสรรพสิ่ง อหิงสาเป็นคุณสมบัติของจิตวิญญูณ และเป็นวิถีแห่งการปฏิบัติต่อทุกสรรพสิ่งในทุก ๆ บริบทของชีวิต

ศาสนาพุทธและศาสนาเซน สองศาสนาที่สำคัญของอินเดียมีส่วนร่วมอย่างมากในการพัฒนาของบรรทัดฐานทางสังคมและจริยธรรมแม้ว่าอดีตการแพร่กระจายเกินขอบเขตของอินเดียซึ่งเป็นดินแดนหลักคำสอนอันสูงส่งของพวกเขามีอิทธิพลต่อสังคมของเรา ทั้งแนวคิดเรื่องอหิงสาในพุทธปรัชญากับปรัชญาเซน

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยคิดว่าขณะที่ในพระพุทธานุศาสน์ ความไม่เบียดเบียนเป็นหลักธรรมที่สำคัญ ปรากฏครั้งแรกในโอวาทปาติโมกข์หรือเป็นองค์ธรรมองค์หนึ่งในมรรคมงคลแปด กล่าวคือเรื่องสัมมาสังกัปปะหมายถึง ความคิดชอบ หรือ ความคิดที่ถูกต้อง ธรรมทั้งหลาย มีใจ (ความนึกคิด) เป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สิ่งทั้งหลายสำเร็จมาแต่ใจ ความไม่เบียดเบียนกันชื่อว่ารักษาดิน เป็นสัตบุรุษบัญญัติ ความไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก และยังมีอภัยบาท, อหิงสา, เป็นต้น แต่ศาสนาเซน หลักการอหิงสาเป็นบรมธรรมคือเป็นที่อันยิ่งเหนือกว่าธรรมหรือคำสอนอื่นใดเพราะเมื่อมนุษย์ตั้งอยู่ในความเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นและยกย่องหลักอหิงสา ถือเป็นหัวใจ หรือเป็นแก่นแท้ของคำสอนของเซน

ความสำคัญของ หลักอหิงสา มีความบริสุทธิ์เป็นมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมศาสนาพุทธและศาสนาเซนสองศาสนาที่สำคัญของอินเดียมีส่วนร่วมอย่างมากในการพัฒนาของบรรทัดฐานทางสังคมและจริยธรรม แม้อดีตการแพร่กระจายเกินขอบเขตของอินเดียความคิดของมวลมนุษย์จะนำไป จะไปทางดีหรือทางชั่ว ทางสงบหรือทางวุ่นวาย ทางสงเคราะห์เมตตา หรือทางเบียดเบียนกันหรือไม่เบียดเบียนก็สุดแล้วแต่ผู้นำ พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญเรื่องการไม่เบียดเบียนในหลาย ๆ รูปแบบทั้งตัวอย่างในพระวินัย , พระสุตตันตปิฎก, พระอภิธรรมปิฎก, ซึ่งในส่วนของพระพุทธานุศาสน์ หลักความไม่เบียดเบียน ปรากฏครั้งแรกในโอวาทปาติโมกข์ ในปรัชญาศาสนาเซน หลักอหิงสา ถือเป็นหัวใจ หรือเป็นแก่นแท้ของคำสอนของเซนศาสตราจารย์ถึงกับตรัสว่า “สำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนทั้งหมดของพระองค์”^๔ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่ามีความจำเป็นต้องศึกษา และพิจารณารายละเอียด ทั้งในส่วนของความหมาย จุดมุ่งหมาย วิธีการหรือแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นมีความมิเหตุมีผล มีความเหมือนและแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร การศึกษาเปรียบเทียบหลักอหิงสาของพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซนในครั้งนี้ เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างกันของหลักอหิงสาของปรัชญาทั้งสองสำนัก

^๓ พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พระพุทธศาสนากับปรัชญา**, หน้า ๙๕.

^๔ เสฐียร พันธงชัย, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐๗.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักอหิงสาในปรัชญาเซน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ โดยการศึกษาและค้นคว้าทางเอกสาร ซึ่งมีลำดับและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลี และภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์ศาสนาเซน ได้แก่ คัมภีร์อาคม, คัมภีร์สิทธิศาสตร์

๑.๓.๒ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเศษ ข้อมูลเว็บไซต์ ตำราวิชาการ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้

๑.๓.๓ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบของวัตถุประสงค์ และประเด็นดังต่อไปนี้คือโดยกำหนดกรอบการศึกษาไว้ ๖ ประการ คือ (๑)ความหมายหลักอหิงสา (๒)ความสำคัญในหลักอหิงสา (๓) เกณฑ์ตัดสินในหลักอหิงสา (๔)ประเภทในหลักอหิงสา (๕)หลักธรรมที่เกี่ยวเนื่องต่ออหิงสา และ(๖)การประยุกต์ใช้หลักอหิงสา

๑.๓.๔ เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

๑.๓.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๔. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษการเปรียบเทียบหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซนในครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบความเหมือน และความต่างกันของหลักอหิงสาของปรัชญาทั้งสองสำนัก ภายใต้กรอบของการศึกษา ๖ ประการ คือ (๑) ความหมายหลักอหิงสา (๒) ความสำคัญในหลักอหิงสา(๓) เกณฑ์ตัดสินในหลักอหิงสา (๔) ประเภทในหลักอหิงสา(๕)หลักธรรมที่เกี่ยวเนื่องต่ออหิงสา(๖) การประยุกต์ใช้หลักอหิงสา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) การเปรียบเทียบความหมายหลักอหิงสา โดยความหมายแล้วอหิงสาในพุทธปรัชญากับปรัชญาเซนมีความหมายเหมือนกัน คือหมายถึงความไม่เบียดเบียนต่อมนุษย์ด้วยกันเองและไม่เบียดเบียนต่อสัตว์ทั้งหลายตลอดทั้งสรรพสิ่งทั้งทาง อหิงสาทางกาย, อหิงสาทางวาจา, และอหิงสาทางใจ เมื่อพิจารณาโดยแง่ความหมายแล้วทั้งอหิงสาพุทธปรัชญากับปรัชญาเซนให้ความหมายหลักอหิงสาคัลยาณลึงกัน

๒) การเปรียบเทียบความสำคัญในหลักอหิงสา โดยความสำคัญในหลักอหิงสา ในพุทธปรัชญากับปรัชญาเซนให้ความสำคัญต่างกันโดยพุทธปรัชญาปรากฏครั้งแรกในโอวาทปาติโมกข์ ที่ว่าด้วยคำสอนอันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาซึ่งอหิงสาเป็นส่วนหนึ่งขององค์ธรรมในมรรคมีองค์แปดเท่านั้น

แต่ในส่วนของปรัชญาเซนอหิงสาเป็นคำสอนที่สำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนทั้งหมดและจัดเป็น บรมธรรมและแก่นแท้ในศาสนาเซน

๓) การเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินในหลักอหิงสา โดยเกณฑ์ตัดสินทั้งพุทธปรัชญากับปรัชญาเซน มีเกณฑ์ตัดสินที่เหมือนกันคือ กล่าวคือ เฟงถึงเจตนาที่ไม่เบียดเบียน ทั้งความประพฤติทาง กาย วาจา ใจ

๔) การเปรียบเทียบประเภทในหลักอหิงสา โดยประเภทหลักในอหิงสาทั้งพุทธปรัชญากับปรัชญาเซน จำแนกประเภทของอหิงสาไว้ ๓ ประการ กล่าวคือ อหิงสาทางกาย วาจา และใจซึ่งมีความเหมือนกันและสอดคล้องกัน

๕) การเปรียบเทียบหลักธรรมที่เกื้อกูลต่ออหิงสา โดยหลักธรรมที่เกื้อกูลทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเซน ซึ่งทั้งสองสำนักให้ความเหมือนกันและสอดคล้องกัน จะแตกต่างกันก็อยู่ที่การนำหลักธรรมไปปฏิบัติ เพราะพุทธปรัชญาต้องประกอบไปด้วยปัญญาและดำเนินการด้วยทางสายกลางเท่านั้น แต่ปรัชญาเซนยกย่องการปฏิบัติแบบ อัตตกลิมณานุโลก

๖) การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักอหิงสา ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเซน ให้ความเหมือนกันและสอดคล้องกัน สิ่งสำคัญที่สุดการนำหลักการอหิงสาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตมนุษย์ทั้งในส่วนของตัวบุคคลและกับการอยู่ร่วมกันกับการแก้ปัญหาในสังคม จึงเป็นหลักการพื้นฐานที่มีศักยภาพที่จะนำไปสู่ความเคารพในมนุษย์ สรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อม เพราะถือว่าทุกสรรพมีคุณค่าซึ่งเราต้องให้ความเคารพด้วยกันทั้งสิ้น เช่นหลักการอหิงสานี้จะพัฒนาไปสู่จริยธรรมสังคมที่สำคัญๆ อื่น เช่น แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน แนวคิดเรื่องสิทธิสัตว์ และแนวคิดด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

โดยสรุปแล้วหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซน คือ หลักการทางจริยธรรมขั้นพื้นฐานในที่นี้ขอใช้ความหมายอย่างกว้าง ๆ ตามหลักที่คำสอนกล่าวไว้ ซึ่งพุทธปรัชญามีศีล ๕ เป็นหลักประกอบด้วย ศีลข้อ ๑ คือ การไม่เบียดเบียนในร่างกาย ชีวิตของผู้อื่น, ศีลข้อ ๒ คือ การไม่เบียดเบียนในทรัพย์สินของผู้อื่น, ศีลข้อ ๓ คือ การไม่เบียดเบียนในสิ่งที่เป็นที่รักของผู้อื่น, ศีลข้อ ๔ คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยใช้คำพูดของเรา, ศีลข้อ ๕ คือ การไม่เบียดเบียนตนเอง ร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ, ศีลทั้ง ๕ ข้อนี้คือ หลักอหิงสา และในส่วนของปรัชญาเซนมีอนุพรต ๕ หรือ ปฏินุญา ๕ หลักการทั้ง ๕ ข้อนี้ ของปรัชญาเซนประกอบด้วย (๑) การไม่ใช้ความรุนแรง (๒) การยึดมั่นในสัจจะ (๓) ไม่ลักทรัพย์ (๔) ไม่ประพฤติผิดทางเพศ และ (๕) ไม่ครอบครอง, โดยพุทธปรัชญายึดหลักความคิดหรือมโน เป็นหลักความสำคัญ ส่วนปรัชญาเซน ยึดหลักการกระทำ เป็นหลักความสำคัญ ส่วนประเด็นอื่นๆ เช่น ความสำคัญในหลักอหิงสา, เกณฑ์ตัดสินในหลักอหิงสา, ประเภทในหลักอหิงสา, หลักธรรมที่เกื้อกูลต่ออหิงสา, ตลอดจนถึงการประยุกต์ใช้หลักอหิงสาในสังคม ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาเซนก็แสดงหลักการไว้คล้ายๆกันแต่จากการที่ศาสนาเซนมีทรรศนะเรื่องชีวิตแตกต่างจากพระพุทธศาสนาก็ทำให้รายละเอียดเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติมีความเหมือนและความแตกต่างกันบ้าง แต่ปรัชญาเซนยกย่องการปฏิบัติแบบอัตตกลิมณานุโยค (แบบสุดโต่ง) พุทธปรัชญาเถรวาทแม้จะมีหลักการไม่เบียดเบียนเหมือนกัน แต่ก็ต้องประกอบไปด้วยปัญญาและดำเนินการด้วยทางสายกลางหรือหลักมัชฌิมาปฏิปทาเท่านั้น แต่หลักการใหญ่ๆ แล้วยังคงมีความสอดคล้องกันอยู่

พุทธปรัชญากับปรัชญาเซนจากการศึกษาแนวคำสอนของพระพุทธเจ้า และคำสอนของพระมหาวิ
ระ พบหัวข้อธรรมหลายประการที่ดูเหมือนมีความใกล้เคียงกัน หรือคล้ายกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ยกประเด็นเรื่อง
อหิงสามาศึกษาเปรียบเทียบในเบื้องต้น แต่ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ได้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว เช่น การศึกษา
เปรียบเทียบแนวคำสอนเรื่องกรรม, เปรียบเทียบเรื่องความหลุดพ้น เป็นต้น การที่คำสอนของศาสนา
อะไรบางอย่างที่ดูเหมือนจะเหมือนกัน แต่ไม่เหมือนกัน หรือไม่เหมือนกัน แต่เมื่อศึกษาแล้วกลับพบมีอะไร
บางอย่างที่คล้ายคลึงกัน ย่อมมีประเด็นที่ต้องพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์พัฒนาการของทั้งสองศาสนา ผู้วิจัย
จึงเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์การก่อตัว พัฒนาการของทั้งสองศาสนาเพื่อใช้เป็น
หลักฐานประกอบสำหรับการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ หรือทำให้การศึกษาเชิงเปรียบเทียบมีข้อมูลในเชิง
ประวัติศาสตร์ประกอบการพิจารณาด้วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจทั้งสองศาสนา ในเรื่องหลักอหิงสาและนำไป
ปฏิบัติตามให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตจะเห็นว่าทั้งสองศาสนามีความเห็นคล้ายกันมากในเรื่องหลัก
คำสอน จึงเป็นเรื่องที่ดีที่ทำให้เรามองเห็นจุดมุ่งหมายของการสอนศาสนาต่าง ๆ ว่ามีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ
ให้ศาสนิกมีความสุขและเข้าถึงเป้าหมายของชีวิตของแต่ละคน
โดยยึดหลักอหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

Hermann Jacobi, (tr.). **Gaina Sutras. Vol.I,II.** The Sacred Books of the East. Oxford :

The Clarendon Press, 1988.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต). **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก.** พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยาม, ๒๕๔๐.

พระญาณวโรดม. **ศาสนาต่าง ๆ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พิน ดอกบัว. **ศาสนาเปรียบเทียบ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บูรพสาส์น (๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๔๙.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพร์พิทยา, ๒๕๑๔.

เสฐียร พันธรังษี. **ศาสนาเปรียบเทียบ.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สุนทร ณ รังษี. **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดีย.** กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์, ๒๕๓๒.